

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДВЕРБІАЛЬНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У НОВОГРЕЦЬКІЙ МОВІ

Реферат. Незважаючи на те, що сьогодні у різних мовах досить повно досліджено різні аспекти фразеології, у новогрецькій мові вона ще й досі залишається маловивченою галуззю мовознавства. Саме цим продиктовано необхідність дослідження різних структурно-граматичних типів фразеологічних одиниць.

У статті розглядаються адвербіальні фразеологізми, які складають досить великий пласт фразеологічного фонду новогрецької мови. Визначено їх характерні особливості, наведено приклади, проаналізовано граматичну структуру фразеологізмів. Якісні адвербіальні фразеологізми поділено на ФО способу дії та ФО міри і ступеня. Обставинні адвербіальні фразеологізми поділяються на такі групи: обставини, за яких здійснюється дія; обставини місця; обставини часу; обставини напрямку; обставини причини; обставини мети; обставини умови.

У результаті аналізу визначено, що характерною особливістю адвербіальних фразеологізмів новогрецької мови є велика кількість застарілих форм у складі фразеологізму. Цими компонентами є прийменники, іменники у давальному відмінку, який вже зник з граматичної системи сучасної новогрецької мови, а також застарілі прислівники.

Найбільш поширеними конструкціями серед якісних та обставинних адвербіальних фразеологізмів є «прийменник + іменник», «прийменник + іменник + іменник», де другий іменник використовується у родовому відмінку.

У кінці статті окреслено перспективи подальших досліджень адвербіальних фразеологічних одиниць.

Ключові слова: фразеологія, адвербіальні фразеологізми, якісні, обставинні, структурно-граматичні типи.

Серед різних спроб класифікувати фразеологічний склад мови помітне місце посідає семантико-граматичний розподіл фразем, намагання вписати їх у різні граматичні класи, що співвідносяться з певними частинами мови (Л. Авксентьев, В. Архангельський, М. Демський, В. Жуков, О. Кунін, І. Лепешев, О. Молотков, О. Федоров та ін.). Але якщо слова порівняно легко об'єднуються в граматичні класи за своїми більш-менш чітко вираженими семантико-граматичними ознаками, то фразеологізми класифікувати за граматичним принципом значно важче, що зумовлюється їхньою генезою і структурно-семантичними ознаками: фразеологізм є результатом переосмислення вільного словосполучення, надслівною структурою, у якій особливим способом поєднуються семантико-граматичні ознаки всіх компонентів. Нарізнооформленість фразем зумовлює суттєві розбіжності у класифікації фразеологічних одиниць.

Зазвичай більшість дослідників класифікують фразеологічні одиниці (далі ФО) на субстантивні, дієслівні, ад'єктивні, адвербіальні та вигуківі.

До адвербіальних належать фраземи кількісно- або якісно-обставинної семантики, які характеризуються повною відсутністю морфологічних парадигм і виконують у реченні функції обставин [1, с. 62]. Дослідженню деяких аспектів адвербіальних (або як їх ще називають прислівникових) фразеологізмів у вітчизняній науці присвячено роботи О. Куніна, А. Емірової, М. Алефіренка, О. Жукова, В. Ужченка, Н. Кулик, С. Циганкова та ін. Однак, у новогрецькій мові досі немає жодної роботи, яка б окремо висвітлювала різні аспекти функціонування адвербіальних ФО, а саме: їхню структурно-семантичну класифікацію, системні зв'язки між ними, національну специфіку, зіставні дослідження новогрецьких адвербіальних фразеологізмів з іншими мовами, способи формування та ін.

Отже, мета статті полягає у визначенні структурно-семантичних особливостей адвербіальних фразеологізмів новогрецької мови.

Як зазначає М. Алефіренко, адвербіальні фраземи за своєю структурно-граматичною організацією надзвичайно строкаті. Також не існує єдиного, загальноновизнаного погляду у мовознавців щодо обсягу і меж адвербіальної фраземіки. На його думку, належність тих чи інших стійких сполучень слів до адвербіальних фразем визначається не тільки і не стільки структурно-граматичною моделлю і не редукцією інших ФО, побудованих за зразком словосполучення, скільки смисловою і граматичною ідіоматизацією, тобто семантичною і граматичною транспозицією їх лексичних компонентів, яка відбувається внаслідок взаємодії різних рівнів мовної системи, що обумовлює структурні типи, семантичні і граматичні властивості фразеологічних утворень [1, с. 62–63].

Поділяючи думку Н. Кулик, до грецьких адвербіальних фразеологічних одиниць відносимо: 1) ідіоми, яким властива повна семантична монолітність компонентів: *όσο πατάει η γάτα* «дуже мало, мінімально» (досл. скільки кішка наступить); 2) фразеологічні словосполучення, компоненти яких зберігають семантичну розчленованість: *με ανθρώπινο πρόσωπο* «з повагою до людини, справедливо» (досл. з людським обличчям); 3) фразеологізовані утворення, одна частина яких переосмислена, а інша виступає у прямому значенні: *έξω φρενών* «не в собі (від люті)» (досл. поза гальмами).

Враховуючи, що досліджувані мовні одиниці можуть бути за своєю структурою словосполученням, а за семантикою – словом, здатним функціонувати як певна частина мови (В. Білоноженко, С. Пташник та ін.), визначаємо такі структурні межі адвербіальних фразеологізмів: нижня межа – двокомпонентне утворення: *στα μούλωχτά* «потайки (зазвичай з підлим наміром)»; верхня межа – просте речення: *αν θέλει ο Θεός* «як Богу буде завгодно» [2, с. 5–6].

М. Алефіренко залежно від типу семантико-граматичної домінанти поділяє адвербіальні фраземи на якісно-означальні, кількісно-означальні, способу дії і обставинні [1, с. 66]. Однак, на нашу думку, більш вдалою та простішою є класифікація О. Куніна, який поділяє адвербіальні ФО за своїми семантичними особливостями на два класи: якісні та обставинні. Якісні адвербіальні ФО – це такі фразеологізми, які позначають ознаки процесу, тобто характеризують його з якісного боку. Обставинні адвербіальні ФО – це такі фразеологізми, які не характеризують дію якісно, а позначають обставини, умови, у яких здійснюється дія, тобто щось зовнішнє щодо дії [3, с. 145–150].

Отже, розглянемо кожний із вищезазначених класів. Якісні адвербіальні ФО поділяються на ФО способу дії та ФО міри і ступеня.

1. Адвербіальні ФО способу дії. Ці фразеологізми можна ідентифікувати як і звичайний прислівник способу дії, що відповідає на питання «як, яким способом?». До цієї групи належать такі ФО новогрецької мови: *χωρίς αιδώ* «безсоромно», *με αίμα* «з великими зусиллями, стражданнями та муками», *μέσες άκρες* «неточно, поверхово, приблизно», *το δίχως άλλο* «без сумніву, обов'язково», *ώσπου να πεις αμην* «дуже швидко, одразу ж», *με την άνεσή σου* «не поспішаючи, повільно», *με ανοιχτές αγκάλες* «з любов'ю, щирістю, доброзичливо», *στο άρπα-κόλλα* «нашвидкуруч, поспіхом», *σαν βασιλιάς* «багато, розкішно», *βήμα-βήμα* «повільно, потрохи, уважно», *μετά βίας* «з трудом, з великими зусиллями», *με το γάντι* «ввічливо, з повагою», *όπως τον γέννησε η μάνα του* «у чому мати народила», *χωρίς δεύτερη κουβέντα / δεύτερο λόγο* «одразу ж, не втрачаючи часу», *με νύχια και με δόντια* «будь-яким способом, усіма силами», *με ελαφριά καρδιά* «з легким серцем», *στη ζούλα* «потайки», *χαρτί και καλαμάρι* «з усіма подробицями», *μαζ και κάτω* «різко, несподівано», *σαν το κλέφτη* «потайки, без шуму, не залишаючи слідів» та ін. З вищенаведених прикладів, а також з усього проаналізованого нами матеріалу, очевидно, що найбільш поширеною конструкцією для позначення адвербіальних ФО способу дії є «прийменник + іменник». Також численними є такі конструкції, як: «прийменник + прикметник + іменник», «сполучник + дієслово + іменник»; також варіації із сурядним сполучником *και*: «іменник + сполучник *και* + іменник»,

«прислівник + сполучник *και* + прислівник»; компаративні звороти «сполучник *σαν* + іменник» та ін.

2. Адвербіальні ФО міри і ступеня. Наведемо декілька прикладів: *να φάνε και οι κότες* «дуже багато, велика кількість», *στο νυν και αεί* «до крайнього ступеня, до крайньої межі», *μέχρι αηδίας* «занадто, надмірно, через край», *στο ακέραιο* «повністю», *στο αμίν* «за межі (терпіння, витримки)», *σαν την άμμο της θαλάσσης* «багато людей, речей», *από την κορυφή ως τα νύχια* «повністю, з ніг до голови», *ντιπ για ντιπ* «повністю, цілком», *μετριούνται στα δάχτυλα (του ενός χεριού)* «мало, по пальцях перерахувати», *του καλού καιρού* «дуже багато», *για (τα) καλά* «дуже, сильно, значною мірою», *με (την) ουρά* «у великій кількості, вдосталь, багато» та ін. Серед фразеологізмів цієї групи найпоширенішою конструкцією є: «прийменник + іменник». Інші фразеологізми утворюються за різними схемами, наприклад, «дієслово + сполучник + іменник», «сполучник + іменник + іменник», «прийменник + іменник + прийменник + іменник», «дієслово + прийменник + іменник» та ін.

Обставинні адвербіальні фразеологізми поділяються на такі групи:

1. Обставини, за яких здійснюється дія. Наприклад: *υπέρ της αεροπορίας* «для незрозумілих цілей, не знаючи куди і для чого будуть витратитися гроші», *άνευ λόγου και αιτίας* «не маючи виправдання», *βρέξει-χιονίσει* «за будь-яких обставин, у будь-якому випадку». Як і в інших фразеологізмах, типовими конструкціями є: «прийменник + іменник» та «прийменник + іменник + сполучник *και* + іменник».

2. Обставини місця. Наприклад: *απ'άκρη σε άκρη* «по всій території, довжині, усюди», *στην άκρη του κόσμου* «на краю світу, дуже далеко», *απανταχού της γης* «у всьому світі, всюди», *σε απόσταση αναπνοής* «близько, поряд», *στα όρη, στ'άγρια τα βουνά* «дуже далеко від людей», *εκτός των τείχων* «далеко від міста», *στην εξορία του Αδάμ* «дуже далеко, у далекому, недоступному місці», *στον διαόλου το κέρατο* «дуже далеко», *μακριά και αλάργα* «дуже далеко». Майже всі фразеологізми цієї групи мають конструкцію: «прийменник + іменник + іменник». Однак, наявні й інші конструкції, такі, як: «прийменник + іменник, прислівник + прислівник», «прийменник + іменник + прийменник + іменник».

3. Обставини часу. Наприклад: *εν τω άμα (και το θάμα)* «одразу ж, негайно, не втрачаючи часу», *προ αμνημονεύτων ετών / χρόνος* «дуже давно, багато років тому», *όσο έχω τα μάτια μου ανοιχτά* «доки я живий, скільки буду жити», *αραιά και που* «рідко», *απ'το βυζί της μάνας* «з малих літ, з дитинства», *χρόνια / καιρούς και ζαμάνια* «дуже довго, довгий час», *μέρα μεσημέρι* «серед білого дня», *με το καλημέρα* «з першої миті, одразу, із самого початку», *ώσπου / μέχρι να πεις κόμινο* «дуже швидко, у маленький часовий проміжок», *τον μήνα που δεν έχει Σάββατο* «ніколи», *απ'τον καιρό του Νωέ* «з давніх-давен». Ця група представлена у новогрецькій мові, як і будь-якій іншій, досить широко і різноманітно. Слід зауважити, що для цієї групи нехарактерна наявність якоїсь типової граматичної конструкції. Так, наявні такі структури: «прийменник + прикметник + іменник», «сполучник + дієслово + іменник + прикметник», «прийменник + іменник + іменник», «іменник + сполучник + дієслово + іменник» та ін.

4. Обставини напрямку. Наприклад: *δώθε-κείθε / πέρα δώθε* «туди-сюди, з одного боку в інший», *δεξιά και αριστερά* «наліво та направо». Ця група є малочисельною. Зі всього фактичного матеріалу було виділено лише два приклади, які утворені за допомогою складання двох прислівників.

5. Обставини причини. Наприклад: *άνευ αλοχρόντος λόγου* «без серйозної причини», *τζάμπα και βερεσέ* «безпідставно, без серйозної причини», *για ψύλλον πήδημα* «з незначної причини, через дрібницю», *στα καλά καθούμενα / στα καλά του καθουμένου* «без зрозумілої причини, без підстав». Типовою конструкцією цих ФО є «прийменник + іменник + іменник» та «прислівник + сполучник *και* + прислівник».

6. Обставини мети. Наприклад: *στον βρόντο* «без певної мети», *για τα μάτια (του κόσμου)* «про людське око», *στα μουλωχτά* «таємно, зазвичай із підлим наміром». Ця група теж є нечисельною. ФО зазвичай мають таку структуру: «прийменник + іменник».

7. Обставини умови. Наприклад, *υπό την αίρεση* «за умови», *αν θέλει ο Θεός* «як Бог забажає», *καλώς έχόντων των πραγμάτων* «якщо все піде добре, як задумано, якщо складуться

сприятливі умови», *ὅπως και να'χει το πράγμα / ὅπως και να κάνουμε* «у будь-якому разі, за будь-яких умов, обов'язково». Ця група ФО не характеризується наявністю якоїсь певної конструкції. Нами було виділено такі структури: «прийменник + іменник», «прислівник + дієслово + іменник», «сполучник + дієслово + іменник».

Отже, проаналізувавши наявний матеріал (283 адвербіальні фразеологізми), було визначено, що 53 % складають якісні адвербіальні ФО та 47 % – обставинні. Погоджуючись з думкою М. Алефіренка, ми констатуємо, що у процесі деривації означальних адвербіальних фразем смислотворчими факторами виступають переважно їхні лексичні елементи. Смыслова природа обставинних фразем формується за переважною участю граматичних значень. Звичайно, і в означальних, і в обставинних фраземах лексичні і граматичні значення тісно переплітаються, що часто приводить до синкретизму означальної і обставинної семантики [1, с. 66].

Характерною особливістю адвербіальних фразеологізмів новогрецької мови є велика кількість застарілих форм у складі фразеологізму. Цими компонентами є прийменники (*υπέρ, υπό, εν, про, περί, άνευ*), іменники у давальному відмінку, який вже зник з граматичної системи сучасної новогрецької мови (*ελαφρά τη συνειδήσει* «з чистою совістю», *κατά τας Κυριακάς και τας εορτάς* «дуже рідко, у свята»), а також застарілі прислівники (*τήδε κακείσε* «туди-сюди», *νυν και αεί* «зараз і завжди»).

Найбільш поширеними конструкціями серед якісних та обставинних адвербіальних фразеологізмів є «прийменник + іменник», «прийменник + іменник + іменник», де другий іменник використовується у родовому відмінку. Також є велика кількість ФО, де використовується сурядний сполучник *και*. Зазвичай це такі конструкції, як «іменник + *και* + іменник» та «прислівник + *και* + прислівник». Також адвербіальним фразеологізмам новогрецької мови властива структурна модель із повторенням компонентів, наприклад, *ένας ένας* «один за одним», *άλλοι και άλλοι* «багато (зазвичай людей без особливих здібностей)», *βήμα βήμα* «повільно, помалу», *ντιπ για ντιπ* «повністю, цілком» та ін. Слід зазначити, що адвербіальним фразеологізмам новогрецької мови, як і іншим мовам, властива нерозкладність та незмінний порядок компонентів, що їх утворюють.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у з'ясуванні внутрішніх та зовнішніх синтагматичних та парадигматичних відношень між якісними та обставинними адвербіальними фразеологізмами, висвітленні системних відношень між ФО та проблеми реалізації цієї групи фразеологізмів у різних контекстах, у дослідженні їхніх комунікативно-прагматичних особливостей та ін.

Список використаної літератури

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології / М. Ф. Алефіренко. – Х. : Вид-во при Харків. держ. ун-ті вид. об'єднання «Вища шк.», 1987. – 134 с.
2. Кулик Н.Д. Семантика німецьких адвербіальних фразеологізмів у лексикографічному висвітленні: денотативний та конотативний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 Германські мови / Кулик Надія Дмитрівна. – К., 2008. – 17 с.
3. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка / А. В. Кунин. – М. : Высш. шк., 1996. – 381 с.

Анотація

Жарикова Ю. В. Структурно-грамматические особенности адвербиальных фразеологизмов в новогреческом языке.

В статье рассмотрены адвербиальные фразеологические единицы новогреческого языка, которые были разделены на качественные и обстоятельственные. В группе качественных фразеологизмов были проанализированы ФЕ образа действия и ФЕ меры и степени, а в группе обстоятельственных – ФЕ, обозначающие место, время, причину, цель, направление, условие, а также обстоятельства, при которых совершается действие. Определены основные структурно-грамматические типы фразеологизмов.

Ключевые слова: фразеология, адвербиальные фразеологизмы, качественные, обстоятельственные, структурно-грамматические типы.

Summary

Zharikova Y. V. Structural and grammatical features of adverbial phraseological units in modern Greek language.

The article describes the adverbial phraseological units of Modern Greek, which were divided into qualitative and circumstantial. The group of qualitative phraseological units was subdivided into those of action, measure and degree. The group of circumstantial PU was subdivided into those, which indicate the place, time, cause, purpose, direction, condition, as well as the circumstances in which the action takes place. The basic structural and grammatical types of phraseological units were investigated.

Keywords: phraseology, adverbial phraseological units, qualitative, circumstantial, structural and grammatical types.